

Zuidwesterheem

jaargang 30
nummer 96

Informatiebulletin van de
AWN - vrijwilligers in de archeologie -
afdeling Zeeland
december 2018

INHOUD:

Botmateriaal en de AWN	03
Verslag excursie naar Westdorpe en Sas van Gent	08
Nationale Archeologiedagen in de gemeente Sluis 2018	12
Verslag “Duik in de Archeologie-Dag” Colijnsplaat	14
Vernieuwing tentoonstelling in Waarde	16
Nieuwtjes september-oktober 2018	18
Aardewerk uit de Romeinse Tijd	21
Aanlever-specificaties kopij Zuidwesterheem	22
Agenda	23
Colofon	24

Foto's omslag: Niek Beeke (Museum “De Kirke”, Westdorpe)

Foto hieronder: Niek Beeke (Kapel Château Vivaldi, Henegouwen, België)

Botmateriaal en de AWN

Bij archeologisch onderzoek komt ook vaak botmateriaal te voorschijn, veelal fragmenten die we tot voor kort niet konden determineren. De vondst van het “paard van Oud-Rilland” en nog veel meer botmateriaal wat AWN’ers verzamelden op de slikken deed de behoefte ontstaan aan determinatie van het materiaal.

Tijdens de rondwandelingen op de slikken met de gidsen werden vaak botjes opgeraapt. Vooral scholieren vinden het spannend en vragen direct wat het is en van welk dier het is. Na afloop van zo’n wandeling worden de aan de oppervlakte verzamelde vondsten gewassen en gedroogd in de werkruimte van de SCEZ. Wat tijdens archeologielessen op het slik door de scholieren was verzameld, werd op de school verwerkt met de leerlingen. Dat werk bestond ook uit wassen, drogen en determineren van al het gevonden materiaal. Meestal werd er dan een kleine tentoonstelling van gemaakt op een tafel in de klas of in de vensterbank.

Bij het determineren van botmateriaal kwamen we vaak niet verder dan: mogelijk een schaap of, als het een groot bot was, van een paard of koe. Dit was een leemte in onze kennis, want dierlijk voedsel en het gebruik van botmateriaal was een belangrijk

onderdeel van het leven in vroeger tijden. De resten daarvan vinden we terug in beerputten en afvallagen. Lang geleden konden we terugvallen op specialisten van de ROB in Amersfoort, zoals de archeo-zoölogen Roel Lauwerier en Frits Laarman. Maar sinds de komst van de commerciële archeologie viel deze lijn weg en ontbeerden we de vakspecialisten die we voorheen konden contacteren. We probeerden er zelf door in boeken en tijdschriften te zoeken achter te komen, maar dat was niet eenvoudig. Met de vondst van het paardenskelet in 2007 op het verdronken land van Rilland veranderde dat. De oud-veearts André Bil werd gevraagd om het te komen bekijken. De conclusie was, dat het om een nog vrij jong beest ging, ca. 8-9 jaar oud. Aan de benen van het paard was flink wat botwoeking te zien, vergroeiingen waardoor hij niet goed meer kon lopen, mogelijk wijzend op tuberculose of artrose. Het paard is dus jong gestorven en netjes begraven in een rechthoekig uitgestoken kuil in het veen, waar het door de AWN gevonden werd.

Deze vondst wakkerde de belangstelling aan van enkele AWN’ers, onder andere bij Arno van den Dorpel (inmiddels als archeoloog werkzaam in Brugge). We legden het hele skelet uit, het bleek redelijk compleet op wat kleine botjes na. Helaas was alleen de derde staartwervel gevonden, waar-

door niet kon worden vastgesteld of het dier destijds een gecoupeerde staart had of niet. Via depotbeheerder Henk Hendrikse kwamen we in contact met Betty Ras (biologe) die onder andere op het Natuurspreekuur van Terra Maris veel botten gedetermineerd heeft. Zij was op zoek naar botmateriaal voor een vergelijkingscollectie en bij de AWN was heel veel botmateriaal aanwezig. Als eerste heeft zij het skelet van het paard van Oud Rilland heel precies bot voor bot gedetermineerd en genummerd. Zij was bezig een referentiecollectie

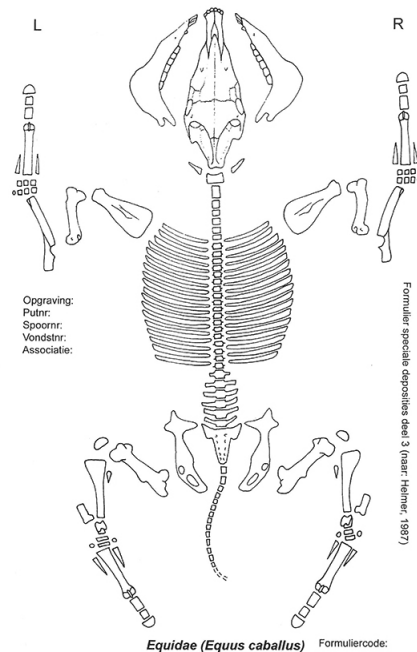
samen te stellen, bestaande uit botmateriaal van recente vogels en zoogdieren met hoge relevantie voor archeologische sites in Zeeland (archeo-zoölogie).

Betty verzorgde in 2013 voor een aantal AWN'ers en de SCEZ-archeologen drie lessen en verstrekte ook studiemateriaal. Vooral met de bottenatlas kon Arno uitstekend aan het werk. Tijdens en na zijn studie archeologie heeft Arno veel bijgedragen aan de verwerking van al het vondstmateriaal van Oud-Rilland, waaronder ook het bot.

Daan en Maarten aan het werk onder leiding van Betty. Foto: Dicky de Koning.

Betty beperkt zich niet tot de AWN alleen. Zij werkt nog steeds als vrijwilliger bij Terra Maris en is ook vrijwilliger bij de SCEZ geworden. Vanuit haar beroep houdt ze zich uitsluitend bezig met botmateriaal uit opgravingen. Op Open Monumentendagen was het paard een publiekstrekker. Bij de werkgroep Geologie van het KZGW zijn ook enkele ‘bottenliefhebbers’ die als vrijwilliger heel veel expertise hebben ontwikkeld, onder andere Jan Meulmeester en Bram Goetheer. Vooral Bram heeft nogal eens geholpen met de determinatie van dierlijk botmateriaal uit projecten waarbij de AWN assistentie verleende. Allemaal erg leerzaam en daarbij is het ook van belang je de Latijnse benamingen eigen te maken. Op de slikwandelingen hebben we de 12-jarige Daan Jansen leren kennen; hij zag overal bot liggen en verzamelde dat heel fanatiek. Hij vond er zelfs een paardenschedel, vrij dichtbij het ondertussen beroemd geworden paardengraf. We brachten hem in contact met Betty en hij kreeg een aantal privélessen van haar. Hij is nu assistent van gids Leo den Heijer bij de rondwandelingen op het slik en bottenexpert! Maarten Ardon, ook een scholier, bracht eveneens van alles mee naar Terra Maris en heeft net als Daan al veel kennis opgedaan van botmateriaal. Ondertussen heeft Betty haar eigen collectie, bestaande uit volledige

Bron: Maaïke Groot, Handboek Zoöarcheologie, Volume 1 van Materiaal en methoden. Uitg.: Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit, Hendrik Brunsting Stichting (ACVU-HBS), 2010

recente skeletten van dieren aan de SCEZ geschonken en de SCEZ heeft een grote ladekast daarvoor aangeschaft. Zij gaat de skeletten nu toegankelijk maken voor andere determinatoren door alle botten te nummeren en te coderen/ordenen op diersoort/skeletelement. Elk onderdeel wordt op het bot gemerkt met codes voor diersoort en skeletonderdeel. Ook wordt alles digitaal beschreven en

Bram en Jan werken aan de vergelijkingscollectie. Foto: Betty Ras.

opgeslagen in het Zeeuws Archeologisch Depot. Ons “paard van Oud Rilland” is inmiddels ook aan de referentiecollectie toegevoegd, evenals andere AWN-vondsten van bijv. runderen, ingebracht door Daan en Leo.

De ‘bottenliefhebbers’ Daan Jansen, Maarten Ardon, Jan Meulmeester, Bram Goetheer en Betty Ras zijn twee dagdelen in de herfstvakantie naar de SCEZ gekomen. Zij hebben gewerkt aan wervelkolommen van enkele zoogdieren voor de referentiecollec-

tie. Daan en Maarten werkten ook nog aan botvondsten van Daan: determineren, positioneren, inkleuren op een archeo-zoologisch formulier (zie het voorbeeld op pag. 5).

Ik zag hen daar zeer gedreven bezig en besepte hoe belangrijk hun werkzaamheden zijn, ook voor de AWN!

Ook wij als AWN’ers kunnen in de toekomst van deze vergelijkingscollectie gebruik maken, wat tijd, moeite en veel zoekwerk zal besparen.

De bottenreferentiecollectie is van belang voor eigen onderzoek en draagt bij aan het faciliteren van onderzoek voor wetenschappers en vrijwilligers. Daarnaast kan de collectie voor educatieve doeleinden worden gebruikt. Het hebben van een referentiecollectie vergemakkelijkt niet alleen determinaties, maar maakt dit proces ook efficiënter en consequenter.

De AWN hoopt in de toekomst van deze collectie gebruik te kunnen maken. Ook onderzoek van botmateriaal uit oude projecten kan een deel van onze werkzaamheden gaan worden.

Mensen met belangstelling voor botmateriaal kunnen terecht op het gratis toegankelijke maandelijkse Natuursprekkuur op Terra Maris. Daar zijn Betty en/of Bram aanwezig voor het determineren van botmateriaal en andere strandvondsten. Voor archeologische meldingen dient men zich te wenden tot de SCEZ, zie de website www.scez.nl. Drs. Hans Jongepier ontvangt graag mensen met vondstmeldingen.

Dicky de Koning.

De rugwervels van vier verschillende zoogdieren geklemd in een speciaal ontworpen standaard. Foto: Betty Ras.

Verslag excursie naar Westdorpe en Sas van Gent

Op zaterdag 15 september j.l. was door Niek Beeke een excursie voorbereid naar Westdorpe en Sas van Gent in Zeeuws-Vlaanderen. We verzamelden ons in de 'kerke', waar we werden verwelkomd door de voorzitter van de Museum Stichting Johan de Baets en Johan Thomas, de oprichter en conservator van het museum Westdorpe. Vijftien AWN-leden hadden zich aangemeld. Gestart werd met koffie en een bolus. Johan de Baets hield een korte inleiding over de geschiedenis van Westdorpe en de bouw van de kerk. Het oorspronkelijke Westdorpe 'verdronk' in 1586, toen Prins Maurits het gebied liet inunderen om de stad Axel te behouden. Na 1620 ontstond het huidige dorp als een langgerekt dijkdorp. Tijdens het begin van de Tweede Wereldoorlog werd het dorp verlaten en beschoten door het Belgische leger. Onder andere de kerk uit 1886 werd onherstelbaar beschadigd. Nog in 1940 werd gestart met de bouw van de huidige r.k. kerk. Door gebrek aan bouwmaterialen werd de bouw van de kerk pas na 1945 voltooid. Een architect uit Friesland was aangezocht voor het ontwerp van de kerk. Het werd een indrukwekkend gebouw, opgetrokken uit rode baksteen. De architect liet zijn handteke-

In het archeologisch museum te Westdorpe. Foto: Niek Beeke.

ning na, door een toren te tekenen met een 'Fries' zadeldak, de enige kerktoeren in Zeeland met een zadeldak volgens onze gastheren. De kerk heeft een indrukwekkend interieur. De enorme bogen die het gewelf dragen lopen door tot op de vloer. Het gewelf bestaat uit gemetselde rode baksteen. Na de sluiting van de kerk in 2013 heeft het gebouw een multiculturele functie gekregen. Door de constructie van een enorme glazen box kan de ruimte doelmatiger worden gebruikt. Na de introductie werd het archeolo-

gisch museum bezocht. Het museum is ondergebracht op de balkonverdieping van de kerk. Er is een interessante expositie te zien, voornamelijk van opgegraven artefacten uit Oud-Westdorpe. Topstuk is een terracotta Madonnabeeldje uit 1300. De kerk en het museum zijn zonder meer een bezoek waard.

Rijdend over de historische middel-eeuwse Graaf Jansdijk gingen we op weg naar het detectormuseum van Westdorpe, een particulier initiatief van de bevlogen detectoramateur Marcel de Putter. Hij heeft in de afge-

lopen 9 jaar duizenden metalen voorwerpen opgepiept. Alles is gedetermineerd en met vindplaats op de computer gedocumenteerd. Achter zijn huis, onder aan de Sint Jansdijk, heeft hij een flinke schuur gebouwd waar alle gevonden voorwerpen worden geëxposeerd. Er liggen onder andere bergen duiten; onvoorstelbaar wat er allemaal naar boven is gebracht. Ook bijzondere vondsten, waaronder een bronzen munt met de beeltenis van Marcus Aurelius (160-181 n. Chr.). Samen met drie collega-detectoramateurs heeft Marcel onder andere de stort van een grote opgraving in

*Onze gids verteld aan de hand van oude kaarten de geschiedenis van Westdorpe.
Foto: Niek Beeke.*

Het detectormuseum van Marcel de Putter. Foto: Niek Beeke.

Gent onderzocht. Resultaat: meer dan duizend voorwerpen daterend van 1200 tot 1800. Het betreft munten, penningen, insignes, gespen, lederbeslag, messen, enz. Met het boek "Gezocht en Gevonden", geschreven en samengesteld "door zoekers voor zoekers" zijn de resultaten gedocumenteerd. Benadrukt moet worden dat deze detectoramateurs een belangrijke rol spelen voor het behoud van het archeologisch erfgoed, dat zonder hun inspanningen verloren zou gaan.

Na het bezoek aan het detectormuseum reden we naar Sas van Gent om daar de lunch te gebruiken. Bij het binnenrijden van Sas van Gent viel direct de totale verlatenheid op in het centrum van de stad. Het grote par-

keerterrein was leeg, geen mensen op straat, winkels open, maar zonder klanten. Na de lunch voegden we ons bij de rest van het gezelschap, dat inmiddels was aangevuld met 15 leden van de Heemkunde Kring De Bevelanden. Het gezelschap werd in twee groepen opgesplitst en onder leiding van een gids werd een wandeling door Sas van Gent gemaakt. Gidsen zijn altijd gemotiveerd en enthousiast over hun stad. Al snel kwam daardoor Sas van Gent tot leven. Uiteraard werd stilgestaan bij het ontstaan van Sas van Gent in 1551, toen een sluis of sas werd gebouwd in de Sassevaart. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werden de vestingwerken uitgebreid. Toen de Staatsen de vesting op de Spanjaarden hadden veroverd werd de

vesting nog verder uitgebreid met zes bolwerken, zes ravelijnen, twee lunetten en drie stadspoorten. Door diverse belegeringen liep de stad grote schade op. Opvallend is dan ook dat er vrijwel geen enkel historisch pand te zien is. In de achttiende eeuw werd begonnen met de afbraak van de vestingwerken, met uitzondering van het bastion Generaliteit met daarop het restant van een walmolen. De oude sluis is lang geleden buiten gebruik gesteld en omgebouwd tot een groot parkeerterrein. Dankzij het enthousiaste verhaal van de gids ontstond een levendig beeld van het kanaal en het sluiscomplex. Vervolgens werden de

restanten van de getijdenmolen bezocht, die in 1696 in de vestingwal was gebouwd. Daarna werd het nog bestaande bastion met onderaards gangenstelsel bewonderd dat diende voor de opslag van munitie. Na het graven van het kanaal Gent-Terneuzen in de negentiende eeuw werd een nieuw sluiscomplex aangelegd. Dit complex is buiten gebruik gesteld, maar bewaard gebleven en werd door ons bekeken. Recent werd het open terrein naast de kerk en het Franciscanessen klooster van een nieuwe naam voorzien, het Rozemarijnplein, de standplaats van de dames van lichte zeden. Ook hier was het

Het nog bestaande bastion met onderaards gangenstelsel. Foto: Niek Beeke

*Het steegje van de kattenmepper.
Foto: Niek Beeke.*

levendige verhaal van de gids van groot belang om het historische plaatje weer tot leven te wekken. Na een verdere interessante rondgang werd de excursie afgesloten met een bezoekje aan een steegje waar de kattenmepper van Sas van Gent zijn lugubere activiteiten uitvoerde. Afsluitend kan gesteld worden, dat dit weer een erg interessante excursie was. Hierbij is het van groot belang om goede gidsen in te zetten. Bij een particulier bezoek mis je dat.

Ron Wielinga.

Nationale Archeologie- dagen in de gemeente Sluis 2018

Ook dit jaar deed de gemeente Sluis weer mee aan de Nationale Archeologie Dagen met een vol programma.

Op vrijdag 12 oktober kon men een geleid bezoek brengen aan de tentoonstelling *(Niet) Alles op één kaart. Ontwikkeling van de historische cartografie van West-Zeeuws-Vlaanderen in het Gemeentelijk Archeologisch Museum in Aardenburg*. Ook was voor de kinderen een speurtocht georganiseerd: “Op zoek naar de Romeinen!”

’s Middags stond een wandeling gepland onder leiding van stadsgids Rudy van Renterghem met als onderwerp archeologische en historische locaties in Aardenburg. Helaas hadden zich voor deze activiteit geen bezoekers opgegeven. Dit is te wijten aan het late tijdstip van aanmelding.

Op zaterdag 13 oktober liepen zes mensen met oud-depotbeheerder Henk Hendrikse mee door Sluis en werd onder andere het vernieuwde Sint-Janskerkhof met de gerestaureerde grafzerken bezocht.

Op zondag 14 oktober vond bij Groede Podium een geleide wandeling langs 11 bunkers plaats door gids Ruben Keulers en was er een fototentoonstelling van Nadine Vlaminck te bezichtigen. Zij fotografeerde de bunkers aan de Nederlandse, Belgische en Franse kust, en legde deze unieke bouwwerken vast voor de toekomst. De keuze voor zwart-wit, het onderwerp bunkers, kale bomen, de vaak dreigende luchten of paalhoofden aan zee, geven haar grote beelden een

heel eigen uitstraling. Groede Podium is onderwerp van een nieuw type archeologie, de zgn. conflictarcheologie, die archeologisch, historisch en bouwhistorisch onderzoek doet naar resten van krijgshandelingen. Aan deze activiteiten deden 7 bezoekers mee.

Nathalie de Visser.

Het opnieuw ingerichte St. Janskerkhof in Sluis. Foto: Henk Hendrikse.

Verslag “Duik in de Archeologie-Dag” Colijnsplaat

Colijnsplaat ademt archeologie, boven en onder water, en is in staat om iemand te besmetten met een levenslange passie voor het daar nog verborgen verleden. Niet gek dus dat dit dorp tijdens de Nationale Archeologiedagen in de schijnwerpers is gezet. De gemeente Noord-Beveland en het Oosterschelderegio Archeologisch Samenwerkingsverband (OAS) hebben samen met SCEZ en andere betrokken partijen op zaterdag 13 oktober een evenement georganiseerd, waarbij op verschillende locaties archeologie beleefd en geproefd kon worden.

De dag startte met de onthulling van een informatiepaneel bij de Nehalenniatempel door wethouder Schenkelaars. Dit bord is door Stichting Nehalennia in samenwerking met de SCEZ ontworpen en het Samenlevingsfonds van de gemeente Noord-Beveland heeft het mede financieel mogelijk gemaakt. Het bord toont een prachtige artist impression van het Romeinse Colijnsplaat toen het nog de belangrijke internationale handelshaven Ganuenta was. Chocoladewinkel nr. 15 verraste de aanwezigen met speciaal voor deze dag gemaakte Nehalennia bonbons.

Daarna waren er bij en in de tempel pop-up lezingen door archeoloog Robert van Dierendonck en kon men aan boord gaan van het schip van het Nehalennia Archeologisch Duikteam, dat voor het eerst opengesteld werd voor het publiek. Het duikteam doet al ruim 20 jaar onderzoek naar de bijzondere archeologische onderwereld in de Oosterschelde. Ze proberen zo goed mogelijk de verdronken Romeinse tempel bij Colijnsplaat en de havenplaats die er omheen lag, in kaart te brengen. Ook scheepswrakken worden door hen onderzocht. Het duikteam vertelde de bezoekers over hoe ze te werk gaan en over de resultaten van de onderzoeken tot nu toe.

In de dorpskerk konden vondsten van deze locatie, opgedoken door particulier duiker Valster, worden onderzocht onder leiding van Joost van den Berg, de depotbeheerder van de SCEZ. Er waren niet eerder getoonde amforen voor olie en wijn, dakpannen en luxe aardewerk bij. Vrijwilligers van de AWN assisteerden hierbij en vertelden de bezoekers over de achtergronden van deze vondsten.

In Gallery Maritime aan de Voorstraat was door Nehalennia geïnspireerde kunst te bewonderen en ook een kleine replica van een Romeins transportschip (caudicaria). In de galerie werden ook votiefsteentjes van Nehalennia (in beperkte oplage) verkocht.

Robert van Dierendonck geeft een korte presentatie bij de Nahalenniatempel in Colijnsplaat. Foto: Miranda van Hoorn-de Lange.

Ook de Middeleeuwen kwamen aan bod. Schrijver Paul de Schipper gaf lezingen over het verdrongen eiland Orisant in het kader van de heruitgave van zijn boek. Archeoloog Karel-Jan Kerckhaert vertelde over de recente archeologische onderzoeken bij Colijnsplaat naar aanleiding van de vondst van een muntschat. Daarbij zijn fundamenten van een groot middeleeuws gebouw aangetroffen. Verder onderzoek moet aantonen of dit een kerk, kapel of kasteel is geweest. Onder leiding van gids Piet de Wild kon men een rondwandeling maken door Colijnsplaat en langs het Monu-

ment voor de Verdrongen Dorpen of zelf de interactieve Parelroute volgen die door de VVV is uitgezet.

Het evenement is positief ontvangen door zowel deelnemers als bezoekers. Er zijn ondanks het warme weer tegen de 100 bezoekers geteld. Ook de pers heeft er veel aandacht aan besteed. De Oosterschelderegio herbergt nog veel meer archeologische schatten en dat biedt zeker weer inspiratie voor de Nationale Archeologiedagen van 2019!

Miranda van Hoorn-de Lange.

Vernieuwing tentoonstelling in Waarde

Na vier jaar werd het tijd voor een vernieuwing van de tentoonstelling archeologische vondsten uit Valkenisse en Waarde.

De AWN werd destijds gevraagd om in het nieuwe Dorpshuis MeerWaarde te Waarde twee vitrines in te richten. Na overleg met de depotbeheerder bij de SCEZ en de beheerster van het dorps huis werd gekozen voor een bredere opzet. Vorig jaar en ook dit jaar werden vondsten van de slikken van Rilland, die lange tijd in Hulst ondergebracht waren, geschonken aan het Zeeuws Archeologisch Depot voor bodemvondsten in Middelburg.

Een archeologische werkgroep uit Hulst heeft in de tachtiger jaren van de vorige eeuw veel vondsten opgegraven in het verdronken Rilland. Door erosie en afkalving van de Westerscheldeoever werd een deel van het verdronken dorp bedreigd, net als destijds Valkenisse. De werkgroep heeft vooral veel aardewerk gered van de ondergang. Bij de herinrichting van het museum in Hulst heeft men besloten afstand te doen van deze collectie. Dit was dé kans om in Waarde deze voorwerpen aan een breed publiek te laten zien.

De dorpen Waarde, Valkenisse en Rilland zijn in de Middeleeuwen ontstaan op het eiland Rilland (Rietland)

tussen de Honte in het zuiden en de Hinkele in het noorden. Zij hebben dus een gezamenlijke ontstaansgeschiedenis.

Valkenisse en het oude Rilland gingen ten onder; Waarde bleef wel behouden, maar ook de polders van het eiland Rilland leden door de eeuwen heen veel schade door dijkdoorbraken. De Hinkele werd afgedamd, de Honte werd Westerschelde, de dijken werden meer landinwaarts opnieuw

Joost Nieuwenhuijse , secretaris van de Dorpsraad, mag het laatste kannaetje in de vitrine plaatsen. Foto: Niek Beeke.

Leerlingen van groep 8 aan het werk in Waarde. Foto: Leo de Heijer.

aangelegd en er werd een nieuw dorp Rilland gesticht.

“De zee geeft en de zee neemt”. Dit is tevens de titel en het thema van de nieuwe tentoonstelling in het dorps-huis MeerWaarde.

Eén hele vitrine is gevuld met de vondsten uit Oud-Rilland, in de andere vitrine zijn voorwerpen uit Valkenisse en Waarde te zien.

Op donderdagavond 25 oktober werd de nieuwe tentoonstelling geopend door de secretaris van de dorpsraad, de heer J. Nieuwenhuijse, die tezamen met Leo den Heijer de openingshandeling verrichtte: het plaatsen van een in Oud-Rilland gevonden kan in de

vitrine met ‘nieuwe vondsten’. Vervolgens hield Dicky een PowerPoint-presentatie, gevolgd door lezingen door Aagje Feldbrugge en Leo den Heijer.

Op vrijdagmiddag 26 oktober was er in MeerWaarde voor de leerlingen van twee basisscholen uit Waarde en Rilland een archeologiemiddag. Ondertussen hebben we van bezoekers en gebruikers van het dorps-huis al veel complimenten gehad. Op deze wijze hoopt de AWN bij te dragen aan vergroting van het draagvlak voor archeologie in Zeeland.

Dicky de Koning.

Nieuwtjes september- oktober 2018

Zoals gebruikelijk kregen we weer een aantal vragen van archeologische bedrijven betreffende nog te onderzoeken locaties in Zeeland waar mogelijk verstoringen gaan plaatsvinden.

ARTEFACT:

Goes, project Singelstraat 7, mogelijke uitbreiding naast Slot Oostende.

Goes, project Leliestraat 24 – Beatrixstraat, sloop en nieuwbouw gebouw Leger des Heils.

Goes, project Van Doornestraat 14. Rilland, project Huize de Vliedberg, Vliedbergstraat.

Sas van Gent, begeleiding rioleringsproject.

Kruiningen, project Zandweg 1c.

's-Heer Arendskerke, project ontwikkeling Eindewege.

SOB-RESEARCH:

Heinkenszand, project Schouwersweg, nieuwbouw op bedrijventerrein. Colijnsplaat, Wantesweg, uitbreiding op bouwblok.

Goes, aanleg nieuwe waterpartij in bos ten zuiden van de Anthonie Fokkerstraat.

OOSTKAPELSEDAG

Op 18 augustus stonden we met een promotiekraam op de jaarlijkse Oostkapelsedag.

Op deze dag laten vele plaatselijke en regionale verenigingen en stichtingen zien wat zij beogen d.m.v. activiteiten en een promotiekraam, altijd met een link naar goede doelen, de natuur of cultuur en het Zeeuws erfgoed. Ook wij waren weer uitgenodigd en dit keer hadden we een mooie plaats op het speelveld. Het was gezellig druk en goed weer.

Net als vorig jaar zorgde het comité weer voor een goed gevulde schatkist met zand. Daarin verstopten wij allerlei aardewerkscherven die de jongste kinderen mochten 'opgraven'. Daarna vertelden wij wat over oude gebruiksvoorwerpen, die ook in onze kraam te zien waren. Verder was de tijdbalk weer favoriet voor de wat oudere jeugd en hun ouders. Dateren is toch moeilijker dan gedacht en zo ontstaan leuke gesprekken.

Ook oude boeken en tijdschriften over archeologie en geschiedenis vonden snel hun weg naar geïnteresseerden. Enkele mensen kwamen nog even hun vondsten laten zien; zo ook iemand die op het strand fossielen had verzameld. Hij had ze inmiddels al aan Hans Jongepier van de SCEZ gemeld en laten zien. Wij mochten een deel van deze fossiele botfragmenten meenemen voor educatieve doeleinden. Moe maar voldaan ruimden Ton en

Dicky om 17.00 uur weer op.

LEZING METAALVONDSTEN IN HULST

De Oudheidkundige Kring Hulst organiseerde op zaterdag 25 augustus een lezing door dr. Stephanie Hoss en dr. Gerard Volker Grimm. De opkomst viel wat tegen, maar de aanwezigen waren zeer verrast met de bijzondere resultaten van het door beide sprekers gedane onderzoek.

Het thema was het belang en de zeldzaamheid van de ‘militaire vondsten’ uit het project De Bierkaai in Hulst. Tijdens de opgraving in 2011 zijn in de oude havengeul, naast veel gewoon laatmiddeleeuws afval, heel veel metalen voorwerpen gevonden met een militaire context. Deze zijn uniek voor West-Europa en Hulst mag daar terecht heel trots op zijn volgens de sprekers.

SPOORTUNNEL IN GOES

Na enkele voorbesprekingen met de AWN en de gemeente Goes over de werkzaamheden voor het maken van een spoortunnel nabij het station in Goes werd de AWN-leden Bas Chamuleau en Ruud van der Goes toegestaan een oogje in het zeil te houden. Zij moesten wel eerst een verplichte veiligheidskursus volgen van de Spoorwegen. Beiden zijn geslaagd en hebben een pasje gekregen om het gebied te mogen betreden.

Ondanks alle archeologische vooronderzoeken van de laatste jaren verwacht men in de diepste delen nog sporen te zien van onder andere oude veenlagen en eventuele moertering ter plaatse. Omdat er nu geen archeologische begeleiding meer plaats vindt is de AWN gevraagd om tijdens de lopende werkzaamheden te monitoren.

VELDWERK COLIJNSPLAAT

De opbrengst aan artefacten van het veldlopen op een akker bij Colijnsplaat is naar de wasruimte van de SCEZ gebracht. Connie en Dicky hebben alle baksteenresten en aardewerkscherfjes gewassen en gedroogd. In de komende weken vindt onder leiding van de depotbeheerder Joost van den Berg de verwerking plaats.

AWN-OVERLEG MET DE SCEZ

Om de twee maanden hebben we een regulier overleg met drs. Robert van Dierendonck.

We houden elkaar op de hoogte van de activiteiten, bespreken allerlei lopende zaken zoals vrijwilligerswerk voor het depot, inschakeling vrijwilligers bij SCEZ-onderzoeken, activiteiten op de Open Monumenten Dagen en de Nederlandse Archeologie Dagen. Ook bespraken we de nieuwe tentoonstelling in Waarde, het vervolg van de Romeinencursus en eventuele nieuwe onderzoeken en vondsten die

Zoutzieden bij het Natuurcentrum op de Kraaijenberg ten zuiden van Bergen op Zoom. Foto: Leo den Heijer.

onlangs gedaan zijn in Zeeland. Ook onze zorgen om het behoud van de Provinciale subsidie kwamen dit keer ter sprake.

ARCHEOLOGIE MIDDAG IN SLUIS

Zaterdag 6 oktober werd door de Gemeente Sluis een archeologiedag georganiseerd. In het bomvolle Belfort waren veel Awn'ers en beroepsarcheologen samengekomen rond het thema "Sluis op de schop". De resultaten van enkele onderzoeken werden gepresenteerd en na de pauze volgden drie lezingen van medewerkers van de Universiteit in Gent.

Er was veel geïnteresseerd publiek uit de regio Sluis op de archeologiedag afgekomen. Enkele mensen hadden hun vondsten uit de 'eigen achtertuin' meegenomen om aan ons te laten zien. Awn-leden met kennis van zaken hielpen bij het determineren van de metaalvondsten.

Kortom, een zeer geslaagde en interessante dag! Een dankwoord en compliment aan drs. Nathalie de Visser, adviseur archeologie, en aan de Gemeente Sluis voor het faciliteren van deze dag, is zeker op zijn plaats.

ZOUTZIEDEN OP 21 OKTOBER OP DE KRAAIJENBERG.

Van 14 t/m 21 oktober organiseerde het Brabants Landschap de “Week van het Landschap”.

Als onderdeel daarvan en in samenwerking met het Waterschap Brabantse Delta werd bij het bezoekerscentrum Kraaijenberg in Bergen op Zoom het festival “Waterrijk” gehouden. De AWN was met een stand aanwezig om het proces van zoutwinning uit zout veen te laten zien. Dank aan Gerda Kap en Leo den Heijer.

Dicky de Koning.

Aardewerk uit de Romeinse Tijd

Inmiddels zijn we weer van start gegaan met de aardewerkavonden onder leiding van ondergetekende. De komende tijd gaan we verder werken aan de Romeinse scherven uit Koudekerke. Elke avond zal ‘schervengericht’ zijn, baksels sorteren en vormen herkennen. We hebben geen inleidingen meer, maar er zal gaandeweg genoeg te leren zijn. Het zijn dus echte werkavonden, veel doen is veel leren! Heeft u zin om

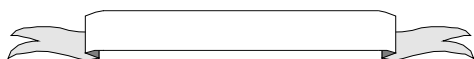
Determinatie Romeins aardewerk: Foto: Joost van den Berg.

mee te doen? Iedereen is van harte welkom!
De bijeenkomsten zijn op de woensdagavond, waarbij we samenkomen voor de koffie tussen 19.00 en 19.30 uur en vervolgens met een korte pauze door gaan tot ca. 22.00 uur.
Wij stellen alvast de komende data voor: 19 december, 9 januari 2019 en 23 januari 2019. In overleg kunnen we december eventueel anders inrichten om rekening te houden met de diverse feestelijkheden.

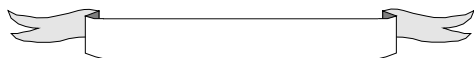
We hopen dat jullie er allemaal bij kunnen zijn!

Met vriendelijke groet,

Joost van den Berg MA
depotbeheerder
Zeeuws Archeologisch Depot

Kijkt u ook eens op:
www.awnzeeland.nl

Aanlever-specificaties kopij **Zuidwesterheem**

Graag vraag ik even uw aandacht voor het volgende.
Om misverstanden en teleurstellingen bij het aanleveren van kopij voor ons papieren informatiebulletin Zuidwesterheem te voorkomen, geef ik u graag de volgende aanwijzingen.

TEKSTEN

Teksten kunnen in elk format worden aangeleverd: *.txt, *.rtf, *.doc, *.docx enzovoort.
Teksten met voetnoten en / of eindnoten kunnen helaas niet in behandeling genomen worden.
Dit komt omdat het softwareprogramma waarmee Zuidwesterheem wordt opgemaakt (Microsoft Publisher) het fenomeen voetnoten en/of eindnoten niet kent.

AFBEELDINGEN

Afbeeldingen, illustraties, foto's e.d. die bij een bepaalde tekst behoren, kunnen alleen maar verwerkt worden als zij separaat worden aangeboden. Dus NIET als zij voorkomen als ingesloten bestanden in Word, Excel, Powerpoint enzovoort.

Foto's uitsluitend als originele bestanden vanaf de geheugenkaart van de fotocamera, liefst RAW bestanden, anders TIFF of JPG. Minimale eis voor een liggende foto: 3033 x 2022 px en voor een staande foto: 1460 x 2190 px.

Scans met een gescande resolutie van minimaal 300 of liever 600 dpi en als TIFF of PNG bestand.

Ingeval scans in zwart/wit en/of grijs-tinten deze toch inscannen als kleu-renafbeelding m.b.t. eventuele contrastcorrectie (via de kleurkanalen).

Zelfgemaakte afbeeldingen, illustraties e.d. het liefst aanleveren als ge-vectoriseerd bestand, dus niet als rasterafbeelding of bitmap (BMP). Het nadeel van een rasterafbeelding of bitmap is namelijk dat bij het vergroten de afzonderlijke pixels zichtbaar zullen worden.

Gevectoriseerde tekenbestanden kunnen daarentegen verliesloos worden verschaald, bitmaps dus niet.

Let op: tekeningen, afbeeldingen en andere illustraties die worden opgeslagen in JPG, JPEG en GIF zijn net zo goed bitmaps!

Enkele softwareprogramma's waarmee vectorbestanden gemaakt kunnen worden, zijn: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe Fireworks en AutoCAD.

Niek Beeke.

A genda

De voorlopige planning is als volgt:

Februari: bezoek aan Restaura, Limburgs depot voor bodemvondsten en Thermenmuseum in Heerlen.

Zaterdag 16 maart: twintigste Zeeuwse AmateurArcheologenDag (ZAAD) in Middelburg.

Rond 22 april: jaarvergadering AWN afd. Zeeland, mogelijk in Zierikzee.

Mei: naar Sluis of Terra Maris (Oostkapelle)

Juni: mogelijk naar Loon op Zand

De (publieks)activiteiten van AWN afdeling Zeeland worden mede mogelijk gemaakt door een subsidie van de Provincie Zeeland.

Kopij voor de volgende Zuidwesterheem kunt u tot 19 februari inleveren bij de leden van het bestuur. Bij voorbaat hartelijk dank voor uw bijdrage!

Ere-voorzitters van onze vereniging:
J. van Hinte † en J. van den Berg †

ADRESSEN BESTUUR AWN-ZEELAND OLOFON

a. Voorzitter:
vacant

b. Penningmeester:
N. (Niek) Beeke
Rotterdamsekaai 65 a
4331 GN Middelburg
tel.: 0118-639040
niekbeek@xs4all.nl

c. Secretaris:
D. (Dicky) de Koning-Kastelijn
Populierestraat 47
4431 CL 's-Gravenpolder
tel.: 06-28615255
secretaris@zeelandnet.nl

d. Lid:
J.C. (Hans) de Vos
Siguitesdijk 29
4434 NB Kwadendamme
tel.: 0113-649993
HansdeVos@zeelandnet.nl

Redactie: Leida Goldschmitz (eindredactie) en Niek Beeke.
Zuidwesterheem is de kwartaaluitgave van de AWN-afd. Zeeland, een blad voor en door leden van de afdeling en andere geïnteresseerden.
De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Het bestuur behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen te weigeren of in te korten, dit uiteraard in overleg met de auteur.